

ФОНД RIA

**ДОСЛІВНЕ ВІДТВОРЕННЯ
ПОВІДОМЛЕННЯ ФІЗИЧНОЇ
ОСОБИ — ЗВІЛЬНЯЄ
ВІД ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
СУДОВА ПРАКТИКА**

Автори:

Павло Чепугов

Алі Сафаров

Катерина Куліна

Катерина Колотуха

Олександр Човган

ДОСЛІВНЕ ВІДТВОРЕННЯ ПОВІДОМЛЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ — ЗВІЛЬНЯЄ ВІД ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

У кожному із спеціальних законів, що регулюють діяльність певного виду засобів масової інформації, передбачено положення, які визначають випадки звільнення засобу масової інформації та його працівників від відповідальності за поширення недостовірної інформації. Відповідні норми застосовуються поряд із загальними нормами щодо звільнення будь-якого суб'єкта від цивільно-правової відповідальності. Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», надає журналістам імунітет від цивільної відповідальності за дослівне відтворення матеріалу, опублікованого у пресі. Це положення у загальному плані відповідає підходу Європейського суду до свободи журналістів поширювати висловлювання, зроблені іншими. З 27.03.2014 року, до ст. 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», до статті 35 Закону України «Про інформаційні агентства» були внесені зміни. Внаслідок яких, інформаційні агентства, суб'єкти діяльності інформаційних агентств редакція, журналіст звільняються від відповідальності за публікацію відомостей, які не відповідають дійсності, принижують честь і гідність громадян і організацій, порушують права і законні інтереси громадян або являють собою зловживання свободою діяльності друкованих засобів масової інформації і правом журналіста, якщо вони є дослівним відтворенням публічних виступів або повідомлень суб'єктів владних повноважень, фізичних та юридичних осіб.

В даному дослідженні розглядається звільнення від відповідальності інформаційних агентств, суб'єктів діяльності інформаційних агентств редакції, журналіста за публікацію відомостей, які не відповідають дійсності, принижують честь і гідність громадян і організацій, порушують права і законні інтереси громадян або являють собою зловживання свободою діяльності друкованих засобів масової інформації і правом журналіста, якщо вони є дослівним відтворенням повідомлень та публічних виступів **саме фізичних осіб**, оскільки саме ця підстава звільнення від відповідальності ЗМІ та журналістів була внесена в 2014 році змінами до вищевказаних законів.

Автори законопроекту про внесення змін до Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» обґрунтовували прийняття даної норми з метою приведення деяких законодавчих актів України у відповідність із законами України «Про інформацію» та «Про доступ до публічної інформації». [\[Пояснювальна записка від 11.05.2012 — Електронний ресурс\]](#).

Незважаючи на те, що норма передбачена п. 3 статті 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», п. 3 статті 35 Закону України «Про інформаційні агентства» про звільнення відповідальності ЗМІ за публікацію відомостей, які не відповідають дійсності, приносять честь і гідність громадян і організацій, порушують права і законні інтереси громадян або являють собою зловживання свободою діяльності друкованих засобів масової інформації і правом журналіста, якщо вони є дослівним відтворенням повідомлень та публічних виступів фізичних осіб є досить новою, але вже сформувалася судовою практикою у цій сфері, тому актуально дослідити та проаналізувати застосування цієї норми судами.

У [Постанові Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 №1](#) «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» зазначається наступне: «22. Наведені у статті 42 Закону про пресу (2782–12) **підстави звільнення від відповідальності** за публікацію недостовірної інформації, яка порушує особисті немайнові права або являє собою зловживання свободою діяльності друкованих засобів масової інформації та правами журналіста, **є вичерпними, а тому розширеному тлумаченню чи вільному редагуванню не підлягають.** При цьому в зазначених випадках засоби масової інформації звільняються лише від обов'язку щодо відшкодування збитків та моральної шкоди. Оскільки спростування поширеної недостовірної інформації не є способом цивільно-правової відповідальності, бо немає компенсаційного та майнового характеру, то на засоби масової інформації може бути покладено обов'язок опублікувати спростування. Крім того, відповідно до частини другої статті 302 ЦК (435–15) **фізична особа, яка поширює інформацію, отриману з офіційних джерел** (інформація органів державної влади, органів місцевого самоврядування, звіти, стенограми тощо), **не зобов'язана перевіряти її достовірність та не несе відповідальності в разі її спростування.** При цьому фізична особа, яка поширює інформацію, отриману з офіційних джерел, **зобов'язана робити посилання на таке джерело.»**

СУДОВА ПРАКТИКА

ПО ЗАСТОСУВАННЮ ПУНКТУ 3 ЧАСТИНИ ПЕРШОЇ СТАТТІ 42 ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ДРУКОВАНІ ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ (ПРЕСУ) В УКРАЇНІ

[Пункт 3 частини першої статті 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації \(пресу\) в Україні»](#) визначає, що:

«Стаття 42. Звільнення від відповідальності

Редакція, журналіст не несуть відповідальності за публікацію відомостей, які не відповідають дійсності, принижують честь і гідність громадян і організацій, порушують права і законні інтереси громадян або являють собою зловживання свободою діяльності друкованих засобів масової інформації і правами журналіста, якщо:

...

3) вони є дослівним відтворенням публічних виступів або повідомлень суб'єктів владних повноважень, фізичних та юридичних осіб;»

Така редакція введена [Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про інформацію» та Закону України «Про доступ до публічної інформації»](#), прийнятим 27 березня 2017 року.

З моменту прийняття цього закону суди активно застосовують зазначену норму при розгляді справ про спростування недостовірної інформації, захист честі, гідності і ділової репутації. Проте не можна назвати практику застосування даної норми усталеною і однаковою в усіх випадках.

У рішенні апеляційного суду у справі проти редакції газети «Час» (справа №725/2–2923/14), суд звільнив редакцію від відповідальності на підставі п. 3 ч. 1. ст. 42:

«Із змісту статті «ІНФОРМАЦІЯ_1» та матеріалів справи вбачається, що вказана вище публікація в газеті ґрунтується на інтерв'ю, яке журналістам неодноразово давали батьки ОСОБА_7 та ОСОБА_6, та на їх поясненнях, які вони давали правоохоронним органам та суду. Вказана стаття відтворює висловлювання вказаних осіб та їхні суб'єктивні думки, а не власну позицію журналіста ОСОБА_5.

Відповідно до положень пункту 3 частини 1 статті 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16 листопада 1992 року, N 2782-XII відповідачі не можуть нести відповідальності за публікацію таких відомостей.»

Аналогічне [рішення](#) по справі №487/7477/14-ц ухвалив і Апеляційний суд Миколаївської області 18 березня 2015 року:

«Журналіст ОСОБА_9 не може нести відповідальності згідно з ст. 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», оскільки вона дослівно відтворила повідомлення позивача та відповідачів ОСОБА_6, ОСОБА_4, ОСОБА_5».

Що ж стосується ТОВ «Редакція газети «Факти та коментарі», то відповідно до вищезазначеної статті воно також звільнено від відповідальності, однак зобов'язано опублікувати спростування недостовірної інформації.»

[Ухвалою](#) Апеляційного суду Вінницької області від 28 грудня 2015 року (справа № 127/12579/15-ц) було залишено без змін рішення першої інстанції, де на підставі статті 42 Закону про пресу журналіста було звільнено від відповідальності:

«Також по справі встановлено, що у статті «Вчителька півроку судилась із батьками, а тепер вийшла на роботу і задобрює учнів скаржаться літинчани» від 26 листопада 2014 року журналістом було викладено дослівне відтворення повідомлення ОСОБА_5, що було підтверджено останньою. Крім того зазначена стаття містить і думку частини батьків, які підтримують позивача, а також дослівне відтворення повідомлення самої ОСОБА_6, тобто журналістом відтворено повідомлення обох сторін конфлікту.

За наведених обставин, колегія суддів вважає, що відмовляючи в задоволенні позову ОСОБА_6, суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку...».

Аналогічною [ухвалою](#) Апеляційного суду Житомирської області від 22 березня 2017 року (справа №294/1496/15-ц) було залишене в силі рішення про притягнення до відповідальності редакції газети «Чуднівська фортеця»:

«В даному випадку позивачем не доведено, що публікація результатів проведених загальних зборів мала на меті поширити завідомо неправдиву інформацію, а зміст статті свідчить про те, що опублікована інформація є відтворенням публічних виступів громадян села на зборах та повідомлення прокуратури.»

[Ухвала](#) Апеляційного суду Миколаївської області від 20 лютого 2017 року (справа № 487/342/16-ц) підтверджує таку ж позицію:

«На інтернет медія-ресурсі «Незалежне інформаційно-аналітичне видання [«Преступности.Нет»](#) ІНФОРМАЦІЯ_1 року на підставі отриманого редакцією листа ініціативної групи лікарів Миколаївської обласної психіатричної лікарні № 1 опубліковано статтю «ІНФОРМАЦІЯ_2» з приводу ситуації, що склалася між ними та головним лікарем ОСОБА_2 У вказаній статті наведена негативна думка медперсоналу лікарні про неналежне здійснення головним лікарем керівництва закладом, його організаційно-методичної, адміністративно-господарчої та фінансової діяльності. В статті наводяться відтворення висловлювань працівників лікарні з їх листа та коментар завідуючого поліклінічним відділенням лікарні ОСОБА_4 стосовно викладених у зверненні обставин.

При цьому, **в статті відсутні висловлювання самого журналіста**. Тому колегія суддів погоджується з висновком суду про те, що у даному випадку не можна вважати відповідальними журналіста та ТОВ «Інформаційне агентство Українська Медія Група» у розповсюдженні висловлювань інших осіб.

...Тому **вимоги про покладення спростування цієї інформації не могли бути задоволені**».

Водночас, **якщо поширена інформація опублікована не дослівно, відредагована і стилізована** перед друком, звільнення від відповідальності може бути проблематичним, незважаючи на те, що її зміст може залишитись таким самим (наприклад, [рішення](#) Апеляційного суду Херсонської області від 1 жовтня 2015 року по справі № 658/5524/14-ц).

Тернопільський міськрайонний суд Тернопільської області 31.01.2018 прийняв [рішення по справі № 607/2786/17](#).

Під час розгляду справи відповідач, Товариство з обмеженою відповідальністю «Видавництво РІА», обґрунтовуючи безпідставність позовних вимог, посилався на те, що оспорювана інформація є дослівним відтворенням вислову посадової особи, а саме начальника управління капітального будівництва Тернопільської ОДА, а тому засіб масової інформації не може бути притягненим до відповідальності на підставі пункту 3 частини 1 статті 42:

«Представник Товариства з обмеженою відповідальністю «Видавництво «РІА» в судове засідання не з'явився, однак подав клопотання про розгляд справи у відсутності її представника, зазначивши, що ТОВ «Видавництво «РІА» дійсно є видавцем газети «РІА плюс» та виконує функції редакції вказаного друкованого засобу масової інформації. 18 січня 2017 року на 18 сторінці газети «РІА плюс» було розміщено статтю «Як «економлять» гроші на утепленні» за авторством журналіста ОСОБА_2. В даній статті було висвітлено ситуацію щодо проведення будівельних робіт по утепленню Великоберезовецької школи в Тернопільському районі, а також можливих порушень при їх проведенні. При написанні даної статті, журналістом було отримано коментар від начальника управління капітального будівництва Тернопільської ОДА ОСОБА_8, щодо проведених будівельних робіт. Саме ця частина статті (яка містить висловлювання пана ОСОБА_8), на думку позивача є недостовірною та порушує його особисті немайнові права. Відповідно до положень п. 3 ч. 1 ст. 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», редакція, журналіст не несуть відповідальності за публікацію відомостей, які не відповідають дійсності, принижують честь і гідність громадян і організацій, якщо вони є дослівним відтворенням публічних виступів або повідомлень суб'єктів владних повноважень, фізичних та юридичних осіб. Крім того, відповідно до частини другої статті 302 ЦК України, фізична особа, яка поширює інформацію, отриману з офіційних джерел (інформація органів державної влади, органів місцевого самоврядування, звіти, стенограми тощо), не зобов'язана перевіряти її достовірність та не несе відповідальності в разі її спростування. При цьому, фізична особа, яка поширює інформацію, отриману з офіційних джерел, зобов'язана робити посилання на таке джерело. Вважають, що підстави для притягнення ТОВ «Видавництво «РІА» та журналіста ОСОБА_2 до відповідальності за публікацію коментаря посадової особи органу державної влади відсутні. При цьому, ТОВ «Видавництво «РІА» не заперечує проти публікації спростування, оскільки спростування поширеної недостовірної інформації не є способом цивільно-правової відповідальності, бо не має компенсаційного та майнового характеру. Однак, спростування повинно стосуватись саме опублікованого коментаря пана ОСОБА_8, який, на думку позивача, містить недостовірну інформацію, а не всієї статті загалом.»

Однак суд при прийнятті рішення не врахував цю аргументацію і частково задовольнив позов, зазначивши в рішенні наступне:

«Проаналізувавши матеріали справи, докази надані суду, суд вважає, що інформація, викладена у статті «Як «економлять» гроші на утепленні» опублікована 18 січня 2017 року у друкованому засобі масової інформації газети «РІА плюс» №3 наступного змісту «... пан ОСОБА_13 займається вимаганням...», «... Зокрема,..пан ОСОБА_13 мені сказали: «... або ми отримаємо 100000 гривень і залишаємо вас у спокої, або ми будемо всюди писати...», є не правдивою та такою, що порушує немайнові права позивача, його честь, гідність та ділову репутацію. Тому, суд вважає, що позов ОСОБА_9»ещика А. М. підлягає до часткового задоволення в частині спростування та визнання такою, що не відповідає дійсності, порушує честь і гідність та ділову репутацію ОСОБА_9»ещика ОСОБА_18 цьому, суд вважає, що вимоги позивача щодо визнання недостовірною, такою, що не відповідає дійсності, порушує права та свободи, ганьбить честь і гідність і завдає діловій репутації ОСОБА_9»ещика А. М. інформацію в частині ОСОБА_12 та інших «активістів», не підлягає до задоволення, оскільки ОСОБА_7 не звертався до суду із такою вимогою, а ОСОБА_9»ещик А. М. звернувся до суду в якості позивача лише як фізична особа, а не директор очолюваної ним громадської організації. При цьому, суд вважає за необхідне зазначити, що на думку суду, спірна інформація не є оціночним судженням в розумінні частини другої статті 30 Закону України «Про інформацію», оскільки містить фактичні дані щодо факту вимагання позивачем 100000 гривень у відповідача, та не є такою, що характерна із використання мовних засобів, зокрема гіпербол, алегорій, сатири. Наявність зазначеної інформації, зокрема фактів вимагання коштів можна довести. Крім цього, суд вважає, що спірна інформація є такою, що завдає шкоди діловій репутації ОСОБА_9»ещика А. М., оскільки останній є директором громадської організації «Протидія корупції та моніторинг екології «Скеля».

При цьому в інших аналогічних випадках суд звільняє від відповідальності засіб масової інформації у випадку, коли недостовірна інформація є дослівним відтворенням повідомлення фізичної особи. Так, зокрема, **Вінницький міський суд 17.05.2017 виніс рішення по справі №127/4690/17** за позовом до Товариства з обмеженою відповідальністю «Медіа-група «РІА», Товариства з обмеженою відповідальністю «РІА Холдинг», Товариства з обмеженою відповідальністю «Видавництво РІА» про захист честі, гідності та ділової репутації. В рішенні суду зокрема зазначено:

«Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», у будь якому випадку: редакція, журналіст не несуть відповідальності за публікацію відомостей, які не відповідають дійсності, принижують честь і гідність громадян і організацій, порушують права і законні інтереси громадян або являють собою зловживання свободою діяльності друкованих засобів масової інформації і правами журналіста, якщо вони є дослівним відтворенням публічних виступів або повідомлень суб'єктів владних повноважень, фізичних та юридичних осіб.

З аналізу наведеного суд приходиться до висновку, що в діях відповідачів відсутній юридичний склад правопорушення, наявність якого може бути підставою для задоволення позову про захист гідності, честі чи ділової репутації, зокрема відсутність таких обов'язкових елементів, як: відсутність поширення відносно позивача недостовірної (неправдивої) інформації, поширена інформація, будь яким чином не порушує особисті немайнові права, також наведена у досліджуваних статтях інформація не завдає шкоди відповідним особистим немайновим благам, та не перешкоджає позивачу повно і своєчасно здійснювати своє особисте немайнове право.

Враховуючи вище викладене в задоволенні позову слід відмовити в повному обсязі.»

Аналогічна позиція застосована Господарським судом міста Києва 19.07.2017 в [рішенні по справі №910/5596/17](#).

Розглядаючи позов приватного підприємства «ПАВО ГРУП» про захист ділової репутації та стягнення 500.000,00 грн., суд прийшов до висновку про безпідставність позовних вимог, зазначивши в рішенні, зокрема, наступне:

«Аналізуючи статтю «ІНФОРМАЦІЯ_3», судом встановлено, що відповідач-3 поширив оспорювану інформацію, з посиланням на прес-реліз відповідача-1, тобто юридичної особи та глави ради директорів підприємства ОСОБА_7, який є одним із засновників відповідача-1. Отже, відповідач-3 звільнений від відповідальності за поширення оспорюваної інформації на підставі п. 1 та п. 3 статті 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні». Відповідачем-4 у статті під назвою «ІНФОРМАЦІЯ_5» використано відомості, які отримано від інформаційного агентства, на підставі договору № 2496 від 30.12.2016 укладеного між відповідачем-4 та товариством з обмеженою відповідальністю «ІНФОРМАЦІЙНЕ АГЕНТСТВО «ІНТЕРФАКС УКРАЇНА», який наявний в матеріалах справи у вигляді належним чином засвідченої копії. Зазначене звільняє відповідача-4 від відповідальності за поширення оспорюваної інформації на підставі п. 1 статті 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні». Отже вимоги до відповідачів 2, 3 та 4 задоволенню не підлягають.

Також судом встановлено, що на виконання вимог ухвал господарського суду міста Києва від 12.06.2017 та 05.07.2017 Генеральною прокуратурою України повідомлено, що слідчими департаменту з розслідування особливо важких справ у сфері економіки Генеральної прокуратури України кримінальні провадження щодо позивача не розслідувалися та не розслідуються. Крім того, на виконання зазначених вище ухвал представником відповідача 1 до суду подано витяг з кримінального провадження № 12016100090003456 відповідно до якого кримінальне провадження щодо посадових осіб позивача за ст. 366.ч. 1 Кримінального кодексу України відкритого 24.03.16 та закрито 28.11.2016 на підставі ч. 1 ст. 284 КПК України.

Проте, зазначені обставини, як і інші доводи та заперечення сторін та надані на їх підтвердження докази судом не приймаються, на підставі ст. 34 Господарського процесуального кодексу України, оскільки не мають значення для справи з врахуванням того, що позивачем не доведено факту поширення відповідачем-1 недостовірної інформації, у спосіб вказаний позивачем, та наявні передбачені законом підстави для звільнення відповівачів 2, 3, 4 від відповідальності.»

Подібну позицію зайняв Глухівський міськрайонний суд Сумської області.

13.07.2017 року приймаючи [рішення по справі № 576/706/17-ц](#), суд відмовив у задоволенні позовних вимог, зазначивши в тексті рішення наступне:

«У п. 3 і п. 4 ст. 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» передбачено, що редакція, журналіст не несуть відповідальності за публікацію відомостей, які не відповідають дійсності, принижують честь і гідність громадян і організацій, порушують права і законні інтереси громадян або являють собою зловживання свободою діяльності друкованих засобів масової інформації і правами журналіста, якщо вони є дослівним відтворенням публічних виступів або повідомлень суб'єктів владних повноважень, фізичних та юридичних осіб або якщо вони є дослівним відтворенням матеріалів, опублікованих іншим друкованим засобом масової інформації з посиланням на нього.

Із абз. 5 та 12 статті «Зі своїм уставом», в яких викладені спірні висловлювання, автори прямо вказують на першоджерела надрукованої інформації староста Миколаївського храму ОСОБА_5 та благочинний Глухівського церковного округу протоієрей ОСОБА_13 відповідно.

Отже, і в цій частині позовні вимоги задоволенню не підлягають.»

Така ж сама правова позиція застосована **Чигиринським районним судом Черкаської області 5 липня 2017 року** при прийнятті [рішення по справі № 708/1509/16-ц](#). В рішенні, зокрема, зазначене наступне:

«Разом з тим, п. 3 і п. 4 ст. 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» передбачено, що редакція, журналіст не несуть відповідальності за публікацію відомостей, які не відповідають дійсності, принижують честь і гідність громадян і організацій, порушують права і законні інтереси громадян або являють собою зловживання свободою діяльності друкованих засобів масової інформації і правами журналіста, якщо вони є дослівним відтворенням публічних виступів або повідомлень суб'єктів владних повноважень, фізичних та юридичних осіб або якщо вони є дослівним відтворенням матеріалів, опублікованих іншим друкованим засобом масової інформації з посиланням на нього.

Як встановлено судом та вбачається з матеріалів газети «Чигиринські вісті» № 39 від 01.10.2016 року, в розділі «Громадянське суспільство» надруковано відкритий лист звернення до керівників країни та керівників правоохоронних органів від жителів Чигиринського району, зокрема, м. Чигирин, сіл Рацеве та Вітове, з вимогою дати оцінку діяльності на території району Громадської організації «Чигиринська районна Народна рада», яка, на їх думку, своїми діями підриває авторитет району та його керівників, перешкоджає розвитку інвестицій та підприємництва, поширює ворожнечу між мешканцями району (а. с. 5).

При цьому суд констатує, що джерелом даної інформації редакцією вказано інтернет-ресурс «ВМісті».

Зазначене підтверджується і наданою представниками відповідача роздрукованою із сайту «VMisti.in.ua», де зазначений лист-звернення разом із фотознімком розміщені в рубриці «відписувачів» (а. с. 40–43).

У відповідності з положеннями статті 60 Цивільного процесуального кодексу України, кожна сторона зобов'язана довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених статтею 61 цього Кодексу. Докази подаються сторонами та іншими особами, які беруть участь у справі. Доказуванню підлягають обставини, які мають значення для ухвалення рішення у справі і щодо яких у сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, виникає спір. Доказування не може ґрунтуватися на припущеннях.

Виходячи з цього, представниками позивача не доведено суду належними та допустимими доказами те, що поширена інформація, висловлена редакцією газети «Чигиринські вісті» чи її журналістами.

Натомість розглядом справи встановлено, що розміщені у статті дані є поширенням інформації з офіційного сайту інтернет-ресурсу «VMisti.in.ua», висловленої іншими особами (не журналістами) під час звернення до керівництва країни і стосувалися питань суспільного значення, та, крім того, за своєю суттю є оціночними судженнями мешканців району, що не може розцінюватися судом як порушення особистих немайнових прав позивача відповідачем.

При цьому представниками позивача не представлено суду фактів, які б доводили, що відповідач мотивовано та цілеспрямовано діяв з метою приниження честі, гідності чи ділової репутації позивача.

З урахуванням цього, суд приходять до висновку, що в даному випадку інформація була поширена у засобі масової інформації — газеті «Чигиринські вісті» з посиланням на інтернет-ресурс «VMisti.in.ua», а останній, в свою чергу, посилається на дописувачів — осіб, які є джерелом цієї інформації, а тому саме ці особи є належними відповідачами у справі.

Однак представники позивача в судовому засіданні клопотання щодо заміни неналежного відповідача не заявляли, прохаючи зобов'язати спростувати недостовірну інформацію саме газету «Чигиринські вісті», яка є неналежним відповідачем у справі, а суд, в силу ст. 33 ЦПК України, позбавлений права вийти за межі заявлених вимог.

Таким чином, суд, оцінюючи зібрані докази в їх сукупності, приходять до висновку, що позовні вимоги позивача про захист честі, гідності, ділової репутації задоволенню не підлягають.

У зв'язку з цим суд не вбачає підстав для стягнення з газети «Чигиринські вісті» на користь позивача і моральної шкоди в розмірі 1 грн., через що в позові слід відмовити в повному обсязі.»

Однак у деяких випадках суди не застосовують норму про звільнення друкованого засобу масової інформації від відповідальності за дослівне відтворення інформації фізичних осіб і взагалі не згадують про таку норму, не зважаючи на обставини справи. Так, зокрема, **Новокаховський міський суд Херсонської області** 5 травня 2017 року, розглядаючи [справу № 661/2774/16-ц](#), з'ясував, що:

«Судом встановлено, що на третій сторінці друкованого видання «Новини ділові» № 29 від 20.07.2016 року відповідачем ОСОБА_3, який на цей час був головним редактором вказаного видання, що підтверджується його службовим посвідченням та не заперечується сторонами, була опублікована стаття під назвою «Быть ли аптеке у «Соняшника», в якій крім того у підзаголовку «Где собака зарыта?» зазначено, що «что ОСОБА_5 вымогал у него взятку — 5000 долларов. И получил ее. Работа закипела, но спустя месяц снова застопорилась. Сколько именно получил ОСОБА_6 во второй раз — не знаю, но успокоился еще на месяц».

При цьому, у названій статті розповідь про згадані обставин ведеться зі слів третьої особи відповідача ОСОБА_4 директора ТОВ «Таврія Він Тур», який у судовому засіданні підтвердив реальність цих подій та свою розповідь про цей випадок в редакції газети «Новини ділові» ОСОБА_3, що стало підставою опублікуванню спірної статті у газеті.»

Проте суд частково задовольнив позов, визначивши в судовому рішенні наступне:

«З цих підстав суд не приймає в якості належного доказу покази свідка ОСОБА_9 з приводу не надання дозволів управлінням архітектури містобудування, очолюваного ОСОБА_5 на будівництво аптеки у будівлі магазину «Соняшник», оскільки вони є її власними міркуваннями, не підкріплені фактичними даними.

З огляду на наведені норми права, враховуючи, що поширена відносно позивача інформація подана у формі фактичних тверджень, а відповідачами не було надано належних та допустимих доказів правдивості такої інформації, суд вважає, що поширена відносно позивача інформація подана у формі фактичних тверджень та є неправдивою і такою, що порочить честь, гідність, ділову репутацію позивача. Вказана інформація має бути спростована в такий же спосіб, що і була розповсюджена.»

Позиція **Солом'янського районного суду м. Києва у рішенні від 12.04.2016** була викладена з дотриманням вищевказаної норми ([Справа № 2-382/16](#)).

В судовому засіданні було достовірно встановлено, що інформація, викладена у статті, яку позивач просив визнати недостовірною та такою, що порочить його честь, гідність і ділову репутацію, була отримана відповідачем ТОВ «КАРТЕЛЬ» **з публічних повідомлень фізичних та юридичних осіб**. Згідно ч. 1 п. 3 ст. 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» редакція, журналіст не несуть відповідальності за публікацію відомостей, які не відповідають дійсності, принижують честь і гідність громадян і організацій, порушують права і законні інтереси громадян або являють собою зловживання свободою діяльності друкованих засобів масової інформації і правом журналіста, якщо вони є **дослівним відтворенням** публічних виступів або повідомлень суб'єктів владних повноважень, **фізичних та юридичних осіб**.

*«Представник відповідача ПрАТ «КАРТЕЛЬ» в судовому засіданні проти задоволення позовних вимог заперечувала посилаючись на те, що інформація у статті була викладена з публічних повідомлень фізичних та юридичних осіб. В даній статті були посилання **на слова фізичної особи ОСОБА_8**, а також на слова іншого ЗМІ.»*

Оскільки позов було подано лише до Приватного акціонерного товариства «КАРТЕЛЬ» та інформаційного агентства, **а не до осіб зі слів яких було достовірно опубліковану зазначену інформацію: фізична особа ОСОБА_8 та інша редакції**, то у позові у повному обсязі було відмовлено.

Позиція **Рівненського міського суду у Рівненській області викладена у рішенні від 02 липня 2015 року** також спрямована на захист прав журналіста та редакції — «Рівненський обласний народний часопис «Волинь». ([Справа №569/3932/15-ц](#))

Судом було прийняте рішення яким була покладено відповідальність лише на 1 з відповідачів, **громадянку ОСОБА_2, зі слів якої була надрукована та видана стаття** журналістом ОСОБА_6 редакцією «Рівненський обласний народний часопис «Волинь», що є співвідповідачами по даній справі.

Позивач звернувся в суд з позовом до відповідачів, в якому просить визнати недостовірною інформацію щодо нього, поширену на шостій сторінці номеру 32 (1186) Рівненського обласного народного часопису «Волинь» від 29 серпня 2004 року під заголовком «Не «Швейцарські» пристрасті», стягнути з відповідача ОСОБА_2 60000 грн. моральної шкоди та судові витрати.

В обґрунтування заявлених позовних вимог покликається на те, що інформація, яку надав ОСОБА_2 у своєму інтерв'ю журналісту ОСОБА_6, та яка був опублікована у газеті, не відповідає дійсності і є такою, що ганьбить його честь, гідність і ділову репутацію.

Згідно п. 3 ст. 42 «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» редакція, журналіст не несуть відповідальності за публікацію відомостей, які не відповідають дійсності, принижують честь і гідність громадян і організацій, якщо вони є дослівним відтворенням публічних виступів або повідомлень суб'єктів владних повноважень, фізичних та юридичних осіб.

Враховуючи, що викладена у статті **інформація є дослівним відтворенням прямої мови фізичної особи ОСОБА_2**, саме останній несе відповідальність за поширення недостовірної інформації.

Схожу позицію виклав суд Подільського міськрайонного суду Вінницької області у рішенні від 19.01.2016. Дане рішення оскаржувалося в апеляційному, касаційному порядку. Законної сили рішення набрало 18.04.2018. Постановою Верховного Суду від 04.04.2018 рішення суду Подільського міськрайонного суду Вінницької області залишено без змін. ([Справа № 138/327/15-ц](#))

На відповідача МКП «ПТРЦ «Краяни», що опублікував недостовірну інформацію щодо позивача, не покладено жодної відповідальності за свою публікацію, оскільки вона є дослівним відтворенням матеріалів, які уже були опубліковані і доведені до відома невизначеного кола осіб іншим друкованим засобом масової інформації (а саме редакцією «33-канал» з посиланням на нього). Та в даній ситуації на редакцію «33-канал», покладено лише обов'язок спростувати недостовірну інформацію щодо позивача, та дана редакція не відшкодуватиме завдану позивачеві моральну та матеріальну шкоду, **оскільки «33-канал» опублікував статтю достовірно зі слів публічного виступу громадянина ОСОБА_3**. Обов'язок відшкодувати моральну та матеріальну шкоду покладено на **фізичну особу ОСОБА_3**, відповідно до положень п. 3 ч. 1 ст. 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні».

Подібна правова позиція у Колегії суддів судової палати у цивільних справах Апеляційного суду Миколаївської області у [рішенні](#) від 7 грудня 2017 року. ([Справа № 486/813/16-ц](#)). Та Постановою Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 23.05.2018 рішення Апеляційного суду було скасовано, оскільки висловлювання ОСОБА_3 становили не недостовірну інформацію, а власні оціночні судження.

Апеляційним судом було частково задоволено позов позивача ОСОБА_5 до ОСОБА_3, комунальної установи «Інформаційне агентство «Контакт» про визнання інформації недостовірною, зобов'язання спростувати її та стягнення моральної шкоди. На ОСОБА_3 та комунальну установу «Інформаційне агентство «Контакт» було покладено зобов'язання спростувати недостовірну інформацію стосовно ОСОБА_5 шляхом опублікування вступної та резолютивної частини судового рішення в газеті Южноукраїнської міської ради «Контакт» протягом місяця з дня набрання рішення законної сили.

«Щодо стягнення моральної шкоди з комунальної установи «Інформаційного агентства «Контакт», то колегія суддів вважає, що ці вимоги задоволенню не підлягають, оскільки відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 42 Закону України «Про пресу» редакція не несе відповідальності за публікацію відомостей, які не відповідають дійсності, принижують честь і гідність громадян і організацій, порушують права і законні інтереси громадян або являють собою зловживання свободою діяльності друкованих засобів масової інформації і правами журналіста, якщо вони є дослівним відтворенням публічних виступів або повідомлень суб'єктів владних повноважень, фізичних та юридичних осіб.

При цьому в зазначених випадках засоби масової інформації звільняються лише від обов'язку щодо відшкодування збитків та моральної шкоди. Оскільки спростування поширеної недостовірної інформації не є способом цивільно-правової відповідальності, бо немає компенсаційного та майнового характеру, то на засоби масової інформації може бути покладено обов'язок опублікувати спростування.

Так як публікація «ІНФОРМАЦІЯ_2» є **дослівним відтворенням повідомленням фізичної особи ОСОБА_3**, то «Інформаційне агентство «Контакт», не повинна нести відповідальність за завдану позивачу моральну шкоду.»

2 лютого 2017 року Печерський районний суд м. Києва також прийняв рішення на користь журналіста та ЗМІ ([Справа № 757/1816/16-ц](#))

«Судовим розглядом встановлено, що ІНФОРМАЦІЯ_1 р. на на веб-сайті видання «Українські Новини» [ukranews.com](#) за адресою в мережі інтернет: ІНФОРМАЦІЯ_2 було розміщено статтю заступника директора Інформаційного агентства «Українські новини» ОСОБА_2 під назвою: «ІНФОРМАЦІЯ_3» в якій було зазначено: «При этом, организатор покушения — ОСОБА_3 — указал на ОСОБА_б, как заказчика данного преступления... Участники покушения на банкира ОСОБА_4, который выступал свидетелем по делу «Родовида», до сих пор не предстали перед судом. Три с половиной годя спустя покушения! Несмотря на то, что исполнители быстро сознались и назвали заказчика ОСОБА_б...».

Відповідно до п. 3 ч. 1 статті 35 Закону, інформаційне агентство, суб'єкти діяльності інформаційних агентств не несуть відповідальності за розповсюдження інформації, яка не відповідає дійсності, принижує честь і гідність громадян та організацій, порушує їх права і законні інтереси або являє собою зловживання свободою діяльності інформаційних агентств і правами журналіста, якщо ця інформація, зокрема, є дослівним відтворенням публічних виступів або повідомлень суб'єктів владних повноважень, фізичних та юридичних осіб.

Інформація, розміщена на сайті Відповідача 1 ІНФОРМАЦІЯ_1 року та яку позивач просить спростувати відповідає вимогам [ст. 35 Закону України «Про інформаційні агентства»](#).

А саме, ані ТОВ ІА «Українські Новини», ані автор публікації не є авторами твердження, про те, що ОСОБА_1 назвав ОСОБА_б замовником вбивства. Автором цих тверджень є інша особа, позов до якої не пред'явлено.

Дану обставину не оспорував в судовому засіданні представник позивача.

За викладених обставин вимоги щодо визнання інформації недостовірною не підлягають задоволенню.

Схожої позиції Корольовський районний суд м. Житомира, яка викладена у [рішенні від 03.02.2016](#). Дане рішення оскаржувалося та Апеляційним судом Житомирської області у [рішенні від 03.11.2016](#) в частині покладення відповідальності на фізичну особу ОСОБА_2 залишено без змін ([Справа № 296/418/15-ц](#)).

Відповідальність, згідно рішення суду, покладена **лише на громадянина ОСОБА_2, який надавав інформацію у своєму виступі**. На ТОВ «Рекламна агенція «Житомир інфо», яким було здійснено дослівне відтворення ОСОБА_2 жодних підстав для покладення відповідальності немає.

Судом у справі було встановлено, що на інтернет-порталі інформаційного ресурсу «Житомир.info» був розміщений відео сюжет мітингу, що відбувся 05.02.2015 перед будівлею Прокуратури Житомирської області, що знаходиться за адресою: м. Житомир, яке позивач ОСОБА_1 вважає і просив визнати суд недостовірною та неправдивою інформацію. Даний відео сюжет мав виступ **громадянин ОСОБА_2, в якому останній повідомив**, що «ОСОБА_1 не може працювати на посаді заступника начальника Головного управління Державної фіскальної служби у Житомирській області, у зв'язку із тим, що вона є брехуха, вона є хабарницею, вона є корупціонеркою». Тобто відповідач ТОВ «Рекламна агенція «Житомир інфо **здійснило дослівне відтворення виступу (повідомлення) громадянина ОСОБА_2, у зв'язку з чим не несе відповідальності за поширення вказаної інформації**.

Аналогічна позиція викладена Вільнянським районним судом Запорізької області у [рішенні від 29.01.2016](#) ([Справа № 331/2764/15-ц](#)) Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ в ухвалі від 25.04.2017 року було відмовлено у позові в повному обсязі та скасовано рішення Вільнянського районного суду Запорізької області від 29.01.2016. Суд визнав що інформація, у зазначеному інтерв'ю щодо позивача не є недостовірною та такою, яка принижує його честь, гідність та ділову репутацію, а висловлювання, які допущені у статті є правом автора вільно використовувати та обирати різні мовні звороти, вживати гіперболи, алегорію, критику тощо та є оціночним судженням дій публічної особи щодо її професійної діяльності, які не можна вважати поширенням недостовірної інформації.

Судом було встановлено, що 14 березня 2015 року на [веб-сайті «Новый день»](#) у мережі Інтернет була оприлюднена інформація під заголовком: [«ОСОБА_6: Запорожье на пороге техногенной катастрофы»](#), яку позивач просив визнати недостовірною та неправдивою. Інформація оприлюднена у вигляді інтерв'ю директора Департаменту житлово-комунального господарства Запорізької міської ради ОСОБА_5 журналісту ОСОБА_2. Позивач у своїх позовних вимогах просив спростувати недостовірну інформацію та відшкодувати йому завдану моральну шкоду відповідачами: ОСОБА_2 (журналіст) та ОСОБА_5 (респондент).

Судом I інстанції було задоволено позов до фізичної особи ОСОБА_5, яка давала інтерв'ю, і слова якої були дослівно відтворені журналістом ОСОБА_2. У позовних вимогах до журналіста відмовлено.

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Коли йдеться про захист позиції у суді, варто підсилити свою позицію посиланням на **практику Європейського Суду з прав людини** (відповідно до статті 17 ЗУ «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» суди зобов'язані застосовувати при розгляді справ Конвенцію та практику Європейського суду як **джерело права**). Національне законодавство для звільнення від відповідальності вимагає дослівного відтворення публічного виступу чи повідомлення фізичної особи. З практики Європейського суду стає очевидним, що для цього достатньо, щоб інформація була передана точно (не обов'язково дослівно, та із збереженням суті і змісту висловлювань іншої особи, із упорядкуванням інформації, логічності та послідовності її викладення). На це зверталась увага, зокрема, у рішенні ЄСПЛ у справі «Газета «Україна — Центр» проти України».

Загальний підхід Європейського суду з прав людини у цьому контексті полягає у **«свободі журналістів поширювати висловлювання, зроблені іншими»**. Суд неодноразово звертав увагу на неприпустимість притягнення до відповідальності ЗМІ за поширення висловлювань, зроблених іншою особою та повторював таку свою позицію у кількох рішеннях.

Зокрема, у п. 46 «g» рішення від 15.07.2010 року у справі **«Газета «Україна-Центр» проти України»**, де було встановлено порушення статті 10 Конвенції, суд звернув увагу на таке:

*«Повідомлення новин, засноване на інтерв'ю або відтворенні висловлювань інших осіб, відредагованих чи ні становить один з найбільш важливих засобів, за допомогою яких преса може відігравати свою важливу роль «сторожового пса суспільства» (див., наприклад, рішення у справі «The Observer and The Guardian v. the United Kingdom», від 26 листопада 1991 року, п. 59, Series A no. 216). У таких справах слід розрізняти ситуації, коли такі висловлювання належали журналісту, і коли були цитатою висловлювання іншої особи, оскільки **покарання журналіста за участь у розповсюдженні висловлювань інших осіб буде суттєво заважати пресі сприяти обговоренню питань суспільного значення та не повинно розглядатись, якщо для іншого немає винятково вагомих причин** (див. рішення у справі «Педерсен і Баадсгаард проти Данії» (980_247), зазначене вище, п. 77; рішення у справі «Торгейр Торгейрсон проти Ісландії» (Thorgeir Thorgeirson v. Iceland»), від 25 червня 1992 року, п. 65, Series A, no. 239; і рішення у справі «Джерсільд проти Данії», зазначене вище, п. 35).»*

У рішенні у справі «Джерсільд проти Данії» суд зазначив:

*«35. Новинні репортажі, що базуються на інтерв'ю, відредаговані чи ні, становлять один з найважливіших засобів, завдяки якому преса може відігравати свою основну роль «публічного сторожового пса... **Покарання журналіста за участь у поширенні висловлювань інших осіб у інтерв'ю серйозно зашкодило б внеску преси до обговорення питань публічного інтересу і не повинне застосовуватись, хіба що на це є особливо сильні підстави.**»*

Ця позиція була повторена інших рішеннях Суду, зокрема, [Тома проти Люксембургу](#) (п. 62) та [«Новая газета» і Мілашина проти Росії](#) (п. 71). Також у рішенні Тома проти Люксембургу (п. 64) суд доповнив її:

«Загальна **вимога до журналістів системно і формально дистанціюватися від цитованого контенту**, що може образити чи спровокувати інших або зашкодити їхній репутації, **не узгоджується із роллю преси щодо надання інформації про поточні події, думки та ідеї.**»

До прикладу, Європейський суд з прав людини у справі [Єрсілд проти Данії](#), що стосувалася расистських висловлювань на телебаченні, визнав, що **притягнення журналіста до відповідальності** за висловлювання інших осіб було **визнане порушенням його права на свободу слова**. Суд врахував, що журналіст на початку програми *наголосив на тому, що в суспільстві точиться дискусія з цього приводу*. Більше того, проаналізувавши контекст цієї програми, суд визнав, що програма була розрахована на *освічену аудиторію*, а отже — така програма не лише **не сприяла пропаганді расизму**, а показувала такі твердження як *сміховинні і неприпустимі у демократичному суспільстві*.

Інший приклад — публікація інтерв'ю з очільником організації, яка визнана терористичною ([справа Сюрек та Оздемір проти Туреччини](#)). Суд наголосив, що хоча й *преса має висвітлювати інформацію не переступаючи меж*, які встановлюються в інтересах національної безпеки, тим не менше — *основним обов'язком журналістів є інформування суспільства, у тому числі й про інші точки зору* (які засуджуються владою чи більшістю суспільства, проте, тим не менш, існують). Водночас, журналісти при цьому повинні дотримуватись меж висвітлення суспільно-необхідної інформації (якщо вона дійсно може бути озвучена такою особою), не перетворюючи матеріал на пропаганду насильницьких ідей.

Таким чином, проаналізувавши судову практику щодо застосування норми передбаченої п. 3 ст. 42 ЗУ «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» та норми, визначеної п. 3.ст. 35 ЗУ «Про інформаційні агентства», та практику Європейського суду з прав людини щодо звільнення від відповідальності ЗМІ за поширення висловлювань, зроблених іншою особою, можна стверджувати що позиція суду має бути спрямована на захист прав журналістів та ЗМІ у разі опублікування чи розповсюдження ними інформації, яка не відповідає дійсності, принижує честь і гідність громадян та організацій, порушує їх права і законні інтереси або являє собою зловживання свободою діяльності інформаційних агентств і правами журналіста, але лише в тому випадку коли здійснюється дослівне відтворення публічних виступів або повідомлень суб'єктів владних повноважень, фізичних та юридичних осіб. Термін «дослівне відтворення» законодавчо не визначений, що іноді призводить до різного тлумачення судами даного терміну при застосуванні вищевказаної норми. Але, власне, інтерв'ю, пряма мова може бути з вигуками (междометтями), словами-«паразитами», повтореннями, тощо. Та, виходячи зі змісту наведених рішень ЄСПЛ, під дослівним відтворенням варто розуміти, що це може бути як дослівне цитування інформації, повідомлення чи публічного виступу фізичної особи так і відредаговане журналістом, без зміни суті, змісту.

Підводячи підсумок можна констатувати, що українські суди різної спеціалізації і різного територіального розміщення активно застосовують норми [пункту 3 частини першої статті 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації \(пресу\) в Україні»](#). Однак застосування цієї норми відбувається неоднаково різними судами. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» від 27 лютого 2009 р. за № 1, для роз'яснення спірних моментів, станом на 2018 рік є застарілою і не враховує змін в законодавстві України, зокрема звільнення друкованого засобу масової інформації від відповідальності у випадку дослівного відтворення ним промови фізичної особи. Таким чином існує нагальна необхідність нового узагальнення судової практики Верховним Судом України по справах, пов'язаних зі спростуванням недостовірної інформації, захистом честі, гідності і ділової репутації, відповідно до норм [статті 36 Закону України «Про судоустрій й статус суддів»](#).

Але засоби масової інформації, редакції, журналісти при захисті своїх прав, а загалом — свободи слова, мають право розраховувати на дотримання та застосування судами розглянутої норми закону, встановленою державою та практикою Європейського суду з прав людини (яка є обов'язковою до застосування) і свою діяльність будувати виходячи з цієї позиції, яка повинна існувати в будь-якій правовій державі.

Однак, для можливості застосування для захисту пункту 3 частини першої статті 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні, в суді буде необхідно надати докази того, що в публікації використані саме дослівне відтворення висловлювань (інтерв'ю, виступи, повідомлення) інших, конкретних осіб. Для цього слід належним чином користуватись правами журналіста, а саме — встановленими, зокрема ч. 1 ст. 25 Закону України «Про інформацію», згідно з якою під час виконання професійних обов'язків журналіст має право здійснювати письмові, аудіо- та відеозаписи із застосуванням необхідних технічних засобів, за винятком випадків, передбачених законом та аналогічною нормою пп. 3 ч. 2 ст. 26 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», згідно з якою журналіст має право відкрито здійснювати записи, в тому числі із застосуванням будь-яких технічних засобів, за винятком випадків, передбачених законом. Тобто при проведенні, наприклад, усного спілкування з надавачем інформації мають бути використані відповідні аудіо-, відеопристрої; здійснювати запис телефонної розмови, а запис має зберігатись.

Сафаров Алі Фархатович

+38-067-951-77-36

Колотуха Катерина Анатоліївна

+38-063-495-22-19